

Tjerk Miedema: „Wat ik nu weet, had ik liever op mijn achttiende al geweten.“

persoonlijk

Terug naar Franeker

Bijna zestig jaar nadat hij als jongeman Friesland verliet om de wijde wereld in te trekken, schreef Tjerk Miedema een boek over de bezettingsjaren in zijn geboortestad Franeker.

TEKST EN FOTO HANS WILLEMS

Na een internationale carrière bij Shell rolde Tjerk Miedema (77) eigenlijk een beetje toevallig in de geschiedschrijving. Voor een artikel in het historische tijdschrift Franeker begon ik te lezen over de oorlogsjaren in Friesland. Ik dacht dat ik er aardig wat van wist, maar ontdekte al snel dat ons beeld van de bezettingstijd erg ongenueanceerd is.

Van het een kwam het ander, en nu ligt er na dik drie jaar studie een in eigen beheer uitgegeven boek 'Franeker in de bezettingstijd'. „Nee, ik ben niet gebiologeerd door de oorlog zoals sommige van mijn generatiegenoten. Ik kan het onderwerp nu ook weer loslaten. Genoeg andere hobby's.“

Romantisch
In honderdvijftig dichtbedrukte pagina's heeft Miedema het beeld willen bijstellen dat het er in die zwarte jaren zo heldhaftig aan toeling in Nederland. „Ik ben geschrokken van wat je aan rottiigheid tegenkomt. In de jaren na de oorlog is er een veel te romantisch beeld ontstaan over die tijd.“

De titel van het boek is trouwens wat misleidend, want Miedema bewaardt nogal wat zijpaden om uit te weiden over de Tweede Wereldoorlog als geheel. De lezer moet dan wel wat moeite doen om bij de les te blijven. Daar wreekt zich het gegeven dat er aan de uitgave van het boek geen strenge redacteur te pas kwam.

„Het koningshuis en veel landelijke en regionale bestuurders hebben het er lelijk bij laten zitten“, zegt Miedema. „Er is weinig leiderschap getoond. Verder moet je concluderen dat het verzet uiterst primitief en onprofessioneel te werk ging. In mijn boek gebruik ik zelfs het begrip onnozel. Er werden sabotageacties op touw gezet zonder rekening te houden met de repressailles van Duitse kant. Er zijn onnodig veel slachtoffers gevallen.“

Wat hem vooral stoort is dat de meeste verzetsstrijders, maar ook het koningshuis en de politici in Londen het na 1945 vertikten om verantwoording af te leggen van hun daden. „Daardoor was er een

andere waarheid en zijn heel veel vragen onbeantwoord gebleven.“

Zijn kritische blik op de oorlogsjaren staat niet helemaal los van de functies die hij in zijn werkzame leven vervulde bij multinational Shell. „Een prachtig bedrijf, groot, internationaal vertakt en superrijk. Maar dat maakt de onderneming ook kwetsbaar. Ik zag om me heen dat internationale bedrijven eigenlijk weinig leren van calamiteiten en rampen. Toen heb ik mijn bazen voorgesteld om studie te maken van een aantal grote bedrijfs calamiteiten. Gewoon om te ontdekken wat er allemaal mis kan gaan en hoe je daar wel of juist niet op moet reageren.“

Met geduld en ijzeren discipline las Miedema alles wat hij kon vinden over meer dan honderd grote calamiteiten, analyseerde die en kwam met voorstellen aan de bedrijfsleiding. „Vooral de psychologie leek me belangrijk. Hoe reageren mensen, welke valkuilen zijn er en wat kun je doen om fouten die anderen maken te voorkomen?“

Met dezelfde kritische blik keek hij naar de bezettingstijd in Friesland in het algemeen en zijn geboortestad Franeker in het bijzonder. De echte oorlogshelden zijn voor hem de boerengezinnen en particulieren die met groot gevaar voor eigen leven onderduikers een veilige plek boden en hen de oorlog door sleepten.

„Dankzij hen was Friesland een oord van veiligheid voor mensen uit het hele land. Ten onrechte is daar maar heel weinig aandacht voor. Af en toe werd of wordt er wel eens een Yad Vashem onderscheiding uitgedeeld, maar de meeste boeren hebben nooit enige erkenning gekregen.“

Computers
Tjerk Miedema is in 1936 geboren in een arm gezin in Franeker. Hij bezocht de hbs in Harlingen en droomde van een toekomst als piloot. Vervolgens, want met een kleine afwijking aan zijn ogen kwam hij toen niet door de selectie. Heel veel later zou hij dat alsnog goedmaken door in Amerika een vliegbrevet te halen voor een motorische toestellen.

Na zijn militaire diensttijd vertrok hij als twintigjarige met een fiets en wat spaarcenten naar Den Haag omdat er in het Friesland van begin jaren vijftig absoluut geen werk was. Zijn eerste baan was bij verzekeringsmaatschappij Eerste Nederlandsche, een van de voorlopers van de huidige Aegon.

„De computer deed in die tijd zijn intrede. Ik zag al snel dat daar in de toekomst lag en kwam al vroeg bij de Amerikaanse computerfabrikant Univac terecht.“ Twee jaar lang reisde hij stad en land af langs bedrijven waar de computer werd geïntroduceerd. „Ik maakte zulke lange dagen, weg van huis, dat ik nauwelijks nog een privéleven had.“

Na een korte periode bij Fokker kwam Miedema terecht bij Shell, waar hij tot aan zijn vervroegde pensioen dertig jaar actief was in tal van functies die hem onder andere in Houston (VS), Athene en Londen brachten. „Ik ben in mijn leven vijftien keer verhuisd.“

Sinds 1993 woont hij met zijn tweede echtgenote in het Duitse Kleve, niet ver van Nijmegen. De twee kinderen uit zijn eerste huwelijk wonen in de Randstad. „Te-

rugkeren naar Friesland is voor mij nooit een optie geweest. Ik denk niet dat ik er na zoveel jaren nog zou kunnen aarden, daarvoor vind ik Friesland te behoudend. Twee van mijn drie broers en mijn zus wonen er nog. Ik kom er geregeld op wat ik een 'oude zakkenloer' noem. Dan rijd ik rond, bezoek de prachtige molens of kijk rond bij de Friese meren waar ik in mijn jeugd veel heb gezeld.“

„In mijn opvatting is Friesland in de negentiende en twintigste eeuw door toedoen van het provinciebestuur en de landadel achterstand gekomen. De mensen die het toen in de provincie voor het zeggen hadden, deden veel te weinig om de economie bij de tijd te houden. Uit conservatisme werd de infrastructuur verwaarloosd. Men vertikte het om kennis te nemen van wat er elders in de wereld aan ontwikkelingen waren en liet daardoor allerlei kansen liggen.“

„De lang is er volgens Miedema vastgehouden aan het idee dat Friesland kan blijven teren op de landbouw. „Andere vormen van werkgelegenheid bleven daardoor achter, en dat heeft de braindrain van jongeren op gang gebracht.“

Zwijgcultuur
Terug naar de Tweede Wereldoorlog. Vanwaar eigenlijk die historische interesse? „Ik was vier toen de oorlog uitbrak, dus erg bewust heb ik die vijf jaar niet beleefd. Mijn ouders waren niet zo uitgesproken in hun oordeel. Pas op latere leeftijd ben ik me gaan verbazen over de zwijgcultuur van na de oorlog. Terwijl het voor zoveel mensen zo'n ingrijpende periode was geweest, werd er weinig teruggekeken.“

„Onvrede over het oppervlakkige beeld dat de eerste generatie oorlogshistorici schetste maakte dat Miedema zelf aan het lezen en stu-

deren sloeg. „Hier in Duitsland zijn ze veel verder in de verwerking van de Tweede Wereldoorlog. Op bescheiden wijze wil ik met mijn boek bijdragen aan een scherper beeld over de bezettingstijd. In Nederland is heel lang gedacht in goed-foutschema's, waardoor nuances zijn weggevalen.“

Het Friese verzet was in de ogen van Miedema slecht georganiseerd en bovendien verzwakt door onenigheid, dikwijls veroorzaakt door politieke of godsdienstige achtergronden. De daadwerkelijke rol van het verzet is na de oorlog sterk overschat, vindt hij.

Mede omdat de Duitsers er een garnizoensstad van maakten, werd Franeker een NSB-bolwerk. Het belangrijkste deel van de elite in de stad heulede af of niet gedwongen met de vijand. Grote waardering heeft Miedema voor de leiding, een aantal artsen en verplegend personeel van het Psychiatrisch Ziekenhuis die onder uiterst moeilijke omstandigheden hulp boden aan gevecuerde patiënten uit andere instellingen, vluchtelingen, hongerkinderen en Joodse Nederlanders.

Correctie
„Die stille hulp is natuurlijk veel minder spectaculair dan bijvoorbeeld de overval op de Leeuwarder gevangenis, maar in mijn beleving is de betekenis veel groter.“ Miedema wil er maar mee zeggen dat de beeldvorming over de bezettingstijd nog veel correcties behoeft. „Goed of fout, zo gemakkelijk ligt het natuurlijk niet. Voor het merendeel van de mensen die de oorlog bewust meemaakten was gruwelijke de bepalende kleur, en zij voorkwamen zonder het zich bewust te zijn veel erger.“

In de slotbeschouwing van zijn boek schrijft Miedema dat hij cynischer is geworden, vooral ten aanzien van verantwoordelijke bestuurders. „De Duitsers zijn natuurlijk primair de aanstichters in hun ons land in die jaren overkwam, maar heel veel leed had ons bespaard kunnen blijven als de elite van voor en tijdens de oorlog leiderschap had getoond. Wat ik nu weet had ik liever al op mijn achtentiende geweten, maar kennelijk was de tijd toen nog niet rijp voor echte waarheidsvinding.“

> www.tjerkmiedema.nl